

INGLIZCHA QO‘SHMA SO‘ZLARNI O‘ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDA PRAGMATIKANING O‘RNI

Anarbayev Orzubek Raxmanovich

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti, katta o‘qituvchi

Annotatsiya : *Zamonaviy kommunikatsiya va globalizatsiya jarayonlarining tezlashuvi bilan, turli tillar o‘rtasidagi interaktiv aloqalar kuchaymoqda. Ingliz tilining jahon miqyosidagi dominantligi, ayniqsa, ilmiy, texnikaviy va madaniy sohalarda uning o‘zgarishsiz qolishi zaruratini tug‘dirdi. Shu bilan birga, ingliz tilidagi qo‘shma so‘zlarni boshqa tillarga, xususan o‘zbek tiliga tarjima qilishda faqat grammatik qoidalarga asoslanish yetarli bo‘lmaydi. Bu jarayonda pragmatika – ya’ni, tilning ijtimoiy va ma’no nuqtai nazaridan kontekstual o‘zgarishlarni inobatga olish zarur. Mazkur maqolada inglizcha qo‘shma so‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qilishda pragmatik yondashuvning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *pragmatika, qo‘shma so‘z, kontekstual tarjima, madaniyatlararo farqlar, pragmatic yondashuv,*

Ingliz tilidagi qo‘shma so‘zlar (compound words) ikki yoki undan ortiq mustaqil so‘zlardan tashkil topgan yasalgan birliklardir. Masalan, "toothbrush" (tish cho‘tkasi), "blackboard" (doska), "sunshine" (quyosh nuri) kabi so‘zlar qo‘shma so‘zlarga misol bo‘la oladi. Ingliz tilida qo‘shma so‘zlarning tuzilishi va ularning ma’nosi til o‘zgarishlariga muvofiq farq qiladi. Bunday so‘zlarning ma’nosini to‘g‘ri anglash, ularni boshqa tillarga, xususan o‘zbek tiliga tarjima qilishda diqqat bilan yondashishni talab qiladi.

Pragmatika – bu tilning jamiyatdagi qo‘llanilishi, ya’ni so‘zlar va iboralar orqali ma’lumot uzatish jarayonida ijtimoiy kontekst, speaker va tinglovchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar va tilning ma’no shakllanishi bilan bog‘liq tadqiqot sohasidir. Inglizcha qo‘shma so‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qilishda pragmatik yondashuv tilning ijtimoiy va madaniy kontekstini hisobga olishni taqozo etadi.

O‘zbek tiliga tarjima qilinayotgan inglizcha qo‘shma so‘zlar ko‘pincha o‘zgarishlarga, xususan, leksik, semantik va morfologik jihatlariga duch keladi. Bu jarayonda pragmatika ikki asosiy yo‘nalishda o‘zining ahamiyatini namoyon etadi:

1. **Kontekstual tarjima:** Ingliz tilidagi qo‘shma so‘zning ma’nosi ko‘pincha uning tarkibidagi so‘zlardan tashqari, qo‘llanilish kontekstiga ham bog‘liq bo‘ladi. Masalan, "breakfast" (nonushta) so‘zi ingliz tilida "break" (buzish) va "fast" (och qolish) so‘zlaridan tashkil topgan bo‘lsa-da, uning o‘zbekcha ekvivalenti "nonushta" bo‘lib, ikki so‘zdan olingan ajratilgan ma’no o‘zgaradi. Tarjimada kontekstni tushunish, ma’no noaniqligini bartaraf etishga yordam beradi.

2. **Madaniyatlararo farqlar:** Ingliz va o‘zbek tillari o‘rtasidagi madaniy farqlar ham tarjimaning pragmatik jihatlarini ta’sir qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "football" (futbol) so‘zi Britaniya yoki Amerika madaniyatida keng tarqalgan bo‘lsa, o‘zbek madaniyatida "futbol" atamasi jismoniy sport turini anglatadi, lekin bu so‘z boshqa kontekstlarda farqli ma’no

anglatishi mumkin. Tarjima qiluvchining madaniy kontekstdagi bilimi, ayniqsa xalqaro madaniyatlararo aloqalar rivojlanayotgan sharoitda, muhim ahamiyatga ega.

Pragmatik yondashuvni qo'llash, inglizcha qo'shma so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda bir nechta afzalliklarga ega:

- **Ma'no aniqroq bo'ladi:** Tarjimon faqat so'zlarning grammatik strukturasi bilan cheklanmay, ularning ijtimoiy va madaniy kontekstini ham hisobga oladi, bu esa tarjima natijasining aniq va aniq bo'lishini ta'minlaydi.

- **Madaniy moslashuv:** Pragmatik yondashuv orqali tarjimon ingliz tilidagi qo'shma so'zlarning o'zbek madaniyatiga mos bo'lgan ekvivalentlarini tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa o'quvchiga yoki tinglovchiga tushunarli, tabiiy tarjima taqdim etadi.

- **Til va kontekstning uyg'unligi:** Pragmatik tafakkur orqali tarjimon tilning ko'p qatlamli tuzilishini hisobga olib, qo'shma so'zlarning ma'nolarini to'g'ri aks ettiradi. Bu esa tilning boy va dinamik tuzilishini saqlab qoladi.

Inglizcha qo'shma so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda pragmatika asosida yuzaga keladigan ba'zi qiyinchiliklar ham mavjud:

- **Ma'no o'zgarishi:** Ba'zan qo'shma so'zlarning ma'nosi o'zgaradi, shuningdek, o'zbek tilida mavjud bo'lmagan qo'shma so'zlarni yaratish talab etiladi. Masalan, ingliz tilidagi "airplane" (samolyot) so'zi to'g'ridan-to'g'ri o'zbek tiliga "havo layneri" tarzida tarjima qilinsa ham, bu so'zlar bir-birining o'rnini to'liq bosa olmaydi.

- **Xalqaro izohlar:** Boshqa tillardan olingan qo'shma so'zlar ba'zan tarjimada noaniqlikni yuzaga keltiradi, chunki ular o'zbek madaniyatida o'xshash tushunchalarga ega bo'lmashligi mumkin. Bu holatlarda pragmatik yondashuvda o'zbekcha izohlar yoki tavsiflovchi iboralar qo'llanilishi zarur bo'ladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, inglizcha qo'shma so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda pragmatik yondashuvning o'rnini katta. Bu yondashuv tilni faqat grammatik jihatdan to'g'ri tarjima qilish bilan cheklanmay, balki tilning ijtimoiy va madaniy kontekstini ham hisobga olib, tarjima jarayonining aniq va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Pragmatikaning tarjima jarayonidagi ahamiyatini anglash, tarjimonlarga qo'shma so'zlarning ma'no nuanslarini, ularning madaniy izohlarini va kontekstual xususiyatlarini to'g'ri aks ettirishda yordam beradi. Shu bilan birga, pragmatik yondashuv tarjima jarayonining samaradorligini oshirib, til va madaniyatlararo muloqotni yanada chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN MANBALAR RO'YXATI:

1. Grice, H. P. (1975). *Logic and Conversation*. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* (pp. 41-58). New York: Academic Press.
2. Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
3. Nida, E. A. (2001). *Language and Culture: Contexts in Translating*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
4. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
5. Venuti, L. (2012). *The Translation Studies Reader*. London: Routledge.

6. Anarbaev O., Rustamov I. ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА: ПРОБЛЕМЫ И СПОСОБЫ ИХ РЕШЕНИЯ: ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА: ПРОБЛЕМЫ И СПОСОБЫ ИХ РЕШЕНИЯ //Журнал иностранных языков и лингвистики. – 2022. – Т. 4. – №. 4.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:qxL8FJ1GzNcC

7. Анарбаев О. Р. ИНГЛИЗ ТИЛИДА НЕОЛОГИЗМЛАР ҲОСИЛ БЎЛИШИДА ҚЎШМА СЎЗЛАР САМАРАДОРЛИГИГА ДОИР //Международный Журнал Искусство Слова. – 2020. – Т. 3. – №. 6.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:u-x6o8ySG0sC

8. Rahmanovich A. O. Corpus of parallel texts-As an efficient working tool of a modern translator //Asian Journal Of Multidimensional Research. – 2021.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:IjCSPb-OGe4C

9. Rahmanovich A. O. INGLIZ GAZETASI MATNINING LEKSIK-GRAMMATIK XUSUSIYATLARI //THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 76-82.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:aqlVkm33-oC

10. Rahmanovich O. A. et al. Linguistic features of compound words in English and Uzbek languages //European Journal of Molecular and Clinical Medicine. – 2020. – Т. 7. – №. 2. – С. 925-932.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:u5HHmVD uO8C

11. Rahmanovich A. O. METHODS AND PROBLEMS OF TRANSLATING ENGLISH NEWSPAPER TEXTS INTO UZBEK, Finland International Scientific Journal of Education //Social Science & Humanities. – 2023. – Т. 2. – С. 20.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:UeHWp8X0CEIC

12. Anarbaev O. Orzubek USING TPR (TOTAL PHYSICAL RESPONSE) TEACHING METHOD AT CLASS: USING TPR (TOTAL PHYSICAL RESPONSE) TEACHING METHOD AT CLASS //Журнал иностранных языков и лингвистики. – 2022. – Т. 4. – №. 4.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:roLk4NBRz8UC

13. Rakhmanovich A. O. SPECIAL FEATURES OF TRANSLATING ENGLISH NEWSPAPER TEXTS.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAAJ:4DMP91E08xMC

14. Rahmanovich A. O. SPECIFIC FEATURES OF THE PUBLICISTIC STYLE IN ENGLISH //INEQUALITY AND POLICY: THEORY AND EVIDENCE.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAJ:qjMakFHDy7sC

15. Raxmanovich A. O. TRANSLATION METHODS OF NEWSPAPER AND JOURNALISTIC TEXTS //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – Т. 3. – №. 36. – С. 1-5.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0A AAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAJ:Wp0gIr-vW9MC

16. Rakhmanovich A. O. TRANSLATION TRANSFORMATIONS FOR TRANSLATING NEWSPAPER TEXTS //SO‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI. – 2024. – Т. 7. – №. 1. – С. 111-117.

17. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=XdwAZK0AAAAJ&sortby=title&citation_for_view=XdwAZK0AAAAJ:mVmsd5A6BfQC